

Роже ГРЕНЬЄ

ПРИМАРНИЙ ІДЕАЛ ЖІНКИ

Люка, конторський посильний, постукав у двері і, не чекаючи відповіді, зайшов до тісного кабінету Мішеля Барсе та П'єра Манжелена.

— Ви займаєтеся справою ЖЛБ? Я вже питав у Тівольє й Будю.

— Так, я,— відповів Барсе.

— До вас прийшли.

Молодий службовець встав і без особливого бажання рушив слідом за посильним. У приймальні на нього чекала жінка. Підійшовши до неї, Мішель був приголомшений. Він ще ніколи не зустрічав такої жінки. Розкіш і багатство зробили її красу досконалою: запах витончених парфумів, підмальовані сіро-зелені очі, густе волосся, зібране на потилиці; темно-синій костюм і шовкова, з глибоким викотом блузка. А які ноги, які черевички! Справжня красуня, хоча опуклий лоб і вередливі, наче в малої дівчинки, уста надавали їй схожості

Роже Греньє (нар. 1919 р.) — відомий французький письменник і журналіст, автор кількох романів і збірок оповідань. Оповідання «Примарний ідеал жінки» — із збірки «Наречена Фрагонара» (1982).

з дитиною. Мішель відрекомендувався і запросив відвідувачку пройти до кімнати, призначеної для відвідувачів. Тут відразу запахло парфумами. Одначе молодий службовець не мав часу, щоб пірнути в ці пахощі, мов у духмяну ванну.

— Ви не відповіли на мою заяву. Я прийшла довідатися, в чому річ,— сухо промовила відвідувачка.

«Вона не належить до отих манірних краль,— подумав Барсе. — Це сучасна жінка, практична, діяльна, досвідчена в справах».

— Вашу справу доручено мені,— сказав він.

Ділова зустріч між молодим службовцем та вродливою жінкою відбувалася в конторі фірми, що виникла у важкі роки війни, окупації, економічної кризи. Відділ, де працював Барсе, займався збутом продукції. Від промислових підприємств контора отримувала замовлення на канат і мотузку, а службовці, такі, як Барсе, доповідали начальникам про замовлення і згідно з їхніми розпорядженнями писали листи зі згодою, відмовою або проханням зачекати. Страшенно нудна робота, зате неважка. У вільні хвилини одні мріяли про кращу долю після визволення, інші думали про домашні справи. Що ж до Мішеля, то з ним було інакше. Він вважав, що кожна людина живе подвійним життям. Одне життя — це його зовнішній бік, тобто образ людини, яка цікавиться культурою і мистецтвом, своєю роботою, політикою, дбає про кар'єру, гроші, соціальний престиж. І друге — життя таємне, вагу якого людина старанно приховує навіть від самої себе. Те друге життя цілком заповнене гонитвою за примарним ідеалом жінки. «Оце — єдине, чого варто прагнути в нашому падолі смутку та сліз»,— думав Барсе. Йому навіть у голові не вкладалося, що інші чоловіки можуть думати інакше, що вони взагалі або не люблять жінок, або ж зневажають їх, що вони більше цікавляться футболом, доброю їжею, комунізмом, картинами П'єро делла Франческа¹ або біржовим курсом.

Таке мислення спонукало його жити ніби роздвоєним життям. Мішель вступив у дуже неспокійний для чоловіків вік. Багато хто з його знайомих кинувся у вир подій, переслідуючи якусь практичну мету. Не один намагався скористатися тривожним часом, щоб домогтися успіху й багатства, хай навіть ризикованим і нечесним шляхом. Барсе був до всього того байдужий, та коли він думав про жінку, його ніздрі тремтіли, наче вловлюючи тонкі пахощі її парфумів. Може, надмірна пристрасність Мішеля починала вже переходити в манію? Успіхи Барсе в жінок були рідкі й короткочасні, і він почував себе дуже самотнім. Крім того, контора була досить-таки невеселим місцем. Жодної гарної дівчини на всіх чотирьох поверхах будинку, який він прозвав «пусткою». Була, правда, Франсіна, секретарка директора. Досить елегантна блондинка. Одначе вона так пишалася своєю високою посадою, що простих службовців не вшановувала навіть поглядом. Зверталася до них лише тоді, коли мала оголосити наказ директора.

І ось сьогодні, немов у казці, він опинився віч-на-віч із цією прегарною жінкою в тісній кімнаті, що правила за приймальню.

— Ви знаєте, у нас стільки замовлень...

— Я сподівалася, що моє виконають поза чергою,— сухо промовила жінка.

— О, звичайно.

— Отже, ви дасте мені документи зараз?

— На жаль, вони ще не готові.

— Тоді коли?

— Може, за два-три дні. Щонайбільше за тиждень.

— За тиждень!

Обличчя жінки прибрало такого обуреного виразу, ніби хтось плюнув їй просто в очі.

— Приходьте за кілька днів. Постараюся зробити все, що зможу.

— Я розраховую на вас.

Вередливі уста молодої жінки невдоволено скривилися. Барсе дивився на неї, глибоко схвильований. Він просто забув, що причиною цього невдоволення була суто службова, комерційна справа, а не любовна сутичка. Він саме збирався сказати: «Я зроблю для вас усе»,— або якусь подібну пусту фразу, але раптом вираз очей відвідувачки змінився, і вона кинула на нього погляд, повний зневаги й неприязні. Мішель стримався, промовчав і відійшов убік, пропускаючи її до виходу. Жінка зникла на сходах, перш ніж він наважився провести її поглядом.

Барсе повернувся у кабінет і сказав захоплено:

— Я щойно бачив жінку дивовижної вроди!

П'єр Манжелен, колега Мішеля, не виявив ніякого інтересу. Вони обидва

¹ П'єро делла Франческа — італійський живописець доби раннього Відродження.

мали по двадцять п'ять років, але дуже відрізнялися один від одного. Барсе був низенький брונет із скуйовдженою чуприною і довгастим обличчям. Манжелен — високий на зріст і, певно, блондин; «певно» — бо від його волосся майже нічого не лишилося: починаючись від високого чола, передчасна лисина оголювала блискучий круглий череп. П'єр походив з родини ризького буржуа і вже мав власну сім'ю.

— Таки справді, прегарна жінка!

Манжелен лишився незворушний.

— У вас щось негаразд? Якись прикрощі?

— Гірше, ніж прикрощі. Ви ж знаєте, що моя дружина має незабаром родити.

Вагітній жінці завжди чогось хочеться. От і моя постійно просить курятини. А курятину тепер можна купити тільки на чорному ринку, і мені це не по кишені.

«Не обов'язково бути вагітною жінкою, щоб захотіти курятини,— міркував Барсе. — Я й сам з'їв би і курча, і біфштекс, і ковбасу, і устриці, і квасолю із свининою...»

— Так далі тривати не може. Я просто змушений вимагати, щоб вона позбулася дитини. Навіть не знаю, до кого вдатися. Може, ви когось знаєте? Адже у вас багато знайомих.

«Який дурень,— думав Мішель. — Змусити свою дружину піти на таке тільки тому, що їй захотілось курятини!» Він відчув у словах співрозмовника легку зневагу до себе. Манжелен звертався до нього, як до людини з нижчих суспільних верств, котра знається з лікарями, що роблять аборти.

— Ні, я не знаю нікого, але запитаю,— відповів Мішель.

— Я вас дуже прошу. Зробіть це для мене.

Барсе почав ритися в папках, що лежали в нього на робочому столі. Проте справи ЖЛБ не знайшов і викликав по телефону свою секретарку:

— Івонно, у вас має бути справа ЖЛБ. Ви можете принести її?

Незабаром до кабінету ввійшла Івонна з папкою.

— Усе готове. Треба тільки написати супровідного листа.

— Дякую, я зараз цим займуся.

В обов'язки Мішеля входило писати листи, які потім підписував директор фірми.

— Коли ви диктуватимете листа? Зараз?

— Ні, пізніше.

Зовнішність Івонни, високої, тілистої, пишногрудої і млявої дівчини, навіювала на Мішеля смуток. Її очі чомусь завжди були округлені: чи то від розгубленості, чи від короткозорості. Секретарка мовби втілювала в собі вади всіх жінок, які працювали в конторі.

— Івонна закохана у вас до нестями,— сказав П'єр, до якого на мить повернулося почуття гумору.

Але в Барсе було одне на думці: за кілька днів він знову побачить гордовиту красуню, знову вдихне пахощі її парфумів.

Мішель відкрив папку з написом «ЖЛБ». Як він і гадав, на першій сторінці стояв штампель: «Замовлення для рейху». Недарма відвідувачка сподівалася, що її обслужать поза чергою. Отже, вона працює для нацистської промисловості! Отже, вона належить до страхітливого і таємничого поріддя колабораціоністів. А це ще більше віддаляло скромного службовця від гордовитої красуні. «Її отруйна краса цілком відповідає її службовому становищу»,— раптом спало йому на думку. Згадавши її підмальовані очі, яскраву губну помаду і лак на нігтях, схожий на кров, Мішель тепер радів, що йому все ж таки пощастило зачепити її за живе. Він пригадав ту хвилину, коли жінка пішла геть, так нічого й не домігшись, пригадав, як за прозорою вуаллю вираз її обличчя здався йому ще дужче подібним до гримаски скривдженої дитини.

Контора отримувала замовлення двох категорій: звичайні і невідкладні, призначені для Німеччини. Нацистські замовлення мали, звісно, виконуватись поза чергою. Проте іноді директора фірми, бретонця на прізвище Лекорр, опановував дух опору. Тоді, замість того щоб виконати замовлення рейху якнайшвидше, він намагався гальмувати справу, але не занадто. Цього йому вистачало, щоб почувати себе патріотом. Лекорр здогадувався про антифашистські настрої серед своїх підлеглих і залучав до здійснення своїх планів довірених людей. До них належав і Барсе. Одного дня Лекорр, стишивши голос, сказав йому:

— Я їм дам мотузки вдосталь. Бодай вони всі повішалися на ній!

Ось чому папка зі справою ЖЛБ уже кілька днів лежала в шухляді, а на прийом до Мішеля потрапила ота чарівна істота.

Тиждень минув без особливих подій. Щоранку молодик приходив у контору, що була поблизу Опері, проїхавши півгодини в переповненому метро, звідки

виходив розбитий і пом'ятий. «Як добре, що люди дуже схудли. Інакше я звідти живим би не вибрався»,— думав Мішель, піднімаючись широкими сходами на третій поверх, бо ліфт не працював. Він сідав у крісло й закурював. Манжелен, як правило, запізнювався. А надто тепер, коли мав клопіт з дружиною. Нарешті Барсе зміг його повідомити:

— Я знайшов лікаря. Він з Індостану. Завтра вас чекатиме.

У понеділок Мішель вирішив написати листа про позитивне рішення в справі ЖЛБ. П'єр, з'явившись лише об одинадцятій, сказав:

— Кепські справи. У дружини кровотеча. Довелося одвезти її в лікарню. Той ваш лікар з Індостану не зміг нічим допомогти, і я не мав іншої ради. Невже ви не могли знайти когось кращого?

«От негідник. Хоче скинути вину на мене»,— подумав Барсе.

Лекорр теж не квапився доводити до кінця справу ЖЛБ, оскільки йшлося про замовлення для німців. Він примусив Барсе переписати листа. Франсіна переказала його розпорядження.

— Лекорр вважає, що ваші листи надто формальні. Ви зовсім не пробуєте урізноманітнити їх, висловитись шанобливо і делікатно.

— Причепитися можна до будь-чого.

— Звісно.

Франсіна обернулася і, майнувши строкатою плісированою спідницею, вийшла. Вона фарбувала ноги: так вимагав останній крик моди. Чорні лінії зникали під спідницею, скидаючись на шви панчіх. Стукіт її підборів поволі затихав у коридорі. Мішель уявив собі, як вона стоїть перед дзеркалом і наводить ті лінії.

Він почав переписувати листа, але раптом протяжно завили сирени. Під час тривоги всі працівники контори поспішали до сходів і спускалися в підвал. Барсе разом з іще кількома недисциплінованими службовцями зайшов у кафе на розі, яке, незважаючи на суворі закони воєнного часу, не зачинялося. Він заходив туди майже під час кожної повітряної тривоги. Цього разу Мішель узяв із собою і Манжелена. Невдаха батько, сидючи з розгубленим виглядом перед напоєм, що не мав ні запаху, ні кольору, ні градусів, пустився у філософію:

— Ось мала народитися людина, а не народилась. Хотів би я знати, що це за істота — людина. І в чому таїнство життя.

Рівно через сорок вісім годин складений заново і підписаний директором лист повернувся до Мішеля. Того ж таки дня прийшов посильний Люка.

— Ви ще займаєтеся справою ЖЛБ?

Барсе відсунув крісло і рвучко встав. Усі документи разом з листом були в зеленій обкладинці. Спочатку він інстинктивно схопив їх, але в ту ж мить поклав назад і вийшов з кабінету.

Жінка знову стояла перед ним у всій своїй красі. Мішель зачаровано її розглядав. Хотів переконатися, чи не змінилося часом що-небудь у тому, що він перебирав у пам'яті протягом тижня: елегантний костюм, глибокий викот блузки, очі, зачіска, високе чоло, вередливі уста. Він боявся, що якогось штриха може бракувати і тоді вона здасться йому не такою привабливою, як у спогадах.

— Чи ще довго мені чекати?

Запитання прозвучало, мов виляск батога.

— Справа трохи затяглася,— відповів Барсе і почав плутано пояснювати причину. Він намагався говорити переконливо, але водночас не міг стримати посмішки. «Ти багата, вродлива, тобі довіряють німці,— думав він. — І ось я, бідолашний нікчема, змусив тебе уже двічі приходити до мене. І ти приходиш-меш сюди доти, доки я віддам тобі ті клятві документи».

— Не люблю, коли з мене насміхаються,— сказала відвідувачка.

Молодий службовець заприсягнувся, що він доклав усіх можливих зусиль, але вона не повірила жодному його слову.

— Не сподівайтесь, що ви змусите мене чекати ще,— сказала жінка, низавши плечима.

— Не я вирішую,— запевнив її Барсе.

Коли вона пішла з приймальні, він уже не побачив на її обличчі по-дитячому ображеного виразу, а тільки гнів.

Зате Мішель повернувся до кабінету в чудовому настрої. Як приємно помилуватися гарною жінкою після багатьох годин одноманітної праці! Та й ніхто йому не закине, що він умисне гальмує справу, адже Лекорр мовчки схвалює тягнину із замовленнями німців.

У коридорі Барсе зустрівся з Будью, який завжди розповідав про свого собаку.

— Дістав непогане мило,— кинув той мимохідь.

Цей славний чоловік трохи торгував, щоб мати змогу купити для свого собаки м'яса.

— У мене нема грошей,— весело відповів Барсе.

У себе в кабінеті він запитав Манжелена:

— Як там ваша дружина?

— Краще. Завтра виписують. Щоб його чорти взяли, того клятого азіатського ескулапа! Ще добре, що ніхто з лікарні не доніс у поліцію.

Через три дні Люка знову спитав у Мішеля, чи він займається справою ЖЛБ. «Минулого разу вона прийшла аж через тиждень»,— подумав Барсе. Він поправив краватку і звелів посильному:

— Скажіть, що я зараз буду.

«Віддати їй документи чи змусити прийти ще раз? — міркував Мішель. — Може, годі?» Він довго вагався, проте невтримне бажання зайвий раз побачити її знову перемогло. «Скажу, що треба трохи зачекати, зовсім небагато: щонайбільше два-три дні».

Він підвівся й рушив на побачення. Образ красуні вже стояв у нього перед очима.

В приймальні чекали двоє чоловіків у фетрових капелюхах. Мішель лише здивовано пробурмотів:

— А де дама?

— Ми з гестапо,— пояснив один. — Чому ви відмовляєтеся виконати замовлення для спілки ЖЛБ?

Другий також щось заговорив по-французькому, але Барсе не міг розібрати його ламаної мови. Він зрозумів лише одне слово «саботаж». Окупантам часто доводилося вимовляти це слово, і французи любили глузливо повторювати його на німецький лад: «Саботаш... саботаш...» Але тепер Барсе було не до сміху.

— Ви підете з нами,— сказав той, що озвався перший.

— Я спробую знайти ваші документи...

— Не треба.

— Я б хотів пошукати у себе в кабінеті...

— Ні.

Гестапівець витяг пістолет і показав Мішелеві на сходи. Мішель почав спускатися ними — востаннє у своєму житті.

*З французької переклав
Орест ЧЕРНІЙ*